

NOVOTNY TIHAMÉR

A felcsigázó, borzongató titkok lelki szegénye

Gvárdián Ferenc szobrászember festményeiről
legújabb kiállítása kapcsán¹

A 2025 novemberében 75. születésnapját ünneplő Gvárdián Ferenc szobrászember, hiszen 1997 óta biztosan tudjuk, hogy így aposztrofálja jómagát – *szobrászember* –:² újabban egyszerűsrimű *festőember* is! Mert ha valóban ismerjük plasztikai életművének sajátos és különös, a formalista geometrikus absztrakciókkal eltökélten szembehelyezkedő, a transzcendenciák felé irányuló, alapvetően figurális jellegét, majd 2023-tól kibontakozó nem különben magabízó, az istenhitében világmagyarázatot, életformát, életminőséget és életcélt kereső, mély lelki tartalmakat hordozó, ábrázoló festészeti megnyilvánulásait, bizony nem ódzkodunk, nem vonakodunk a két kifejezés használatától. Ugyanis eredendően atavisztikus vágyának engedelmessége a sorsszerű és felemelő, mindent jelentő és mindent vivő ikonikus szobrászérája után a közelmúltban visszatért a művészpálya kiindulási pontjához, a szerzetesi alázattal művelt illuminátori tevékenységhez: az ecsethez, vászonhoz, falemezhez, valamint a szentséges témákhoz és színekhez.

A festészet tehát éppúgy Gvárdián-szerű állapot nála, mint a kőfaragás vagy a mintázás. Tudniillik már a személyneve is – *Gvárdián*, amely ferences vagy kapucinus rendházfőnököt, illetve őrt jelent – mennyi világi és szakrális titkot, valamint miatyánkos hiszekegyet sugall és sejtet, miközben azt érezzük, hogy éppen ez az elszánt konzervativizmus, ez a merész „hátranyitás” a legmegbízhatóbb jele annak, hogy csak a mindig újszerűen és frissen ható „mysterium fascinans” és „mysterium tremendum” lehet a hordozója, a kifejezője az igazi művészetnek, a valódi korszerűségének. Az örökös utóvéd pozíció az ő előőrsé!

Gvárdián Ferenc 1950. november 21-én született Budapesten. Gyermekkorát – amelyről oly személyesen és költőien ír első (már említett 1997-es) katalógusában – Budaörsön, Sasalmon, majd ismét Budaörsön töltötte. Ma is itt él. Közismert, bár nem hivalkodó figurája a városnak, Budapest nyugati kapujának. Középiskoláit a Roth Gyula Erdészeti Technikumban végezte Sopronban, ahol tanáraitól életre szóló műveltséget és erkölcsi tartást kapott. 1970-ben első díjat nyert a Kisfaludy Napok diákoknak meghirdetett képzőművészeti pályázatán Győrben. Ez inspirálta arra, hogy rendszeres képzőművészeti tanulmányokat folytasson a Ganz MÁVAG rajzsakkörében. Első tanára Szlávik Lajos volt. A 25 hónapos sorkatonai szolgálat, valamint sok-sok vargabetűs életpróba után 1982–88-ban a Magyar Képzőművészeti Főiskola szobrász szakára járt, ahol Vigh Tamás szinte észrevétlenül, magát nem előtérbe tolva alakította, korrigálta látásmódját. A szobrászdiploma megszerzése után tagja lett a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, majd a Magyar Szobrász Társaságnak, a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének, valamint a mára már megszűnt REGIOART Dél-Buda Környéki Regionális Művészeti Egyesületnek.

Köztéri művei láthatóak: a Kispesti temetőben a *Kárpáti család síremléke* (1995); Diszelben a *Harcosok sorozata* (1994–96); Budaörsön a *Szent Márton* terrakotta *reliefje* (1999); Ácsteszéren a *Szelíd formák* szabadtéri monumentuma (1997–2000); Budapesten a *Szily Kálmán emlékműve* (2002); a felvidéki Kisújfaluban a *Kossuth Lajos domborműve* (2003); Budaörsön egyéni motívuma az *Időtöröny* elnevezésű nagyméretű kültéri terrakotta szobron a REGIOART kollektív műveként az egykori Régészeti Gyűjtemény területén (2005); a budapesti Jaschik Álmos Művészeti Szaképző Iskolában a *Kondé László és Jaschik Álmos emlékmű-reliefje* (2006; 2009); a Budaörsi Polgármesteri Hivatal épületének parkoló felőli nyitott belső udvarának falán a *Hungaria Nostra XXX. konferenciájának emlékérméje* (2011); valamint Szigetváron a *Szent Cecília* terrakotta szobra (2021).

Még mielőtt rátérnék Gvárdián újdonságot jelentő festményeinek bemutatására – továbbra is a tárgyilagos szótári tömörségnél maradván –, szobrászéleteművét a következőképpen tudnám összefoglalni:³ kedveli a személyessé átírt, az archaikus mezopotámiai, etruszk, görög, római kultúrából merítkező mitológiai, valamint a vallásos, elsősorban a Bibliából táplálkozó témákat, illetve a prehistorikus (tehát az írott történelem előtti) kultúrák formáit, illetve az ősi civilizációk és hitvilágok jelképrendszereit. Kezdetben elsősorban kővel, kőkombinációkkal és körplasztikának számító, tömbös, csavart, ellaposított, idolszerű kőfaragványok alkotásával foglalkozott, majd viaszveszejtéses technikával készítette kéttenyérnyinél alig kisebb vagy nagyobb metaforikus bronzlényeit.

Később fából, pálcikákból, nádból, spárgából, cérnából, vászondarabokból, valamint méhviaszból építette, rakta, kötözte, ragasztotta össze kis- és nagyméretű, a térkereszt vagy a spirál erővonalait felvevő, törékeny és/vagy rurális, barbár, nyers szerkezetű szobrait. Az egyedi módon megformált kisebbekről mindig csak egyetlenegy bronzmásolatot öntetett. Később jöttek: a samottos agyagból gyúrt és rétegesen felépített, a szintén budaörsi Szarka Tamás keramikus-iparművész helyi műhelyében kiégettetett, leginkább az hommage, az in memoriam, valamint a képzőművészeti parafrázis műfajának hódoló, sokszor festészeti ihletettséggel ikonikus, a torzítás eszközeitől sem visszariadó terrakotta művek. Történetesen a 2007-es esztendőtt kellene megjelölnünk kezdeti dátumként, amikor is Gvárdián Ferenc elkészítette első nagyobb méretű égetett agyagszobrait. Név szerint az *Archaikus lényt*, az *Imádkozó alakot* és a *Pompeji kutyát*, amelyek még az előző ciklusainak mitikus alakjaihoz kötődtek, mint ahogy a kicsit később megmintázottak közül a *Túlsó oldalon*, a *Lélekbagoly* és a *Főnix* (madár) is. Azonban a *Merengő nő hátrahúzott vállakkal*, a *Szent Kristóf* és a *Macskás ember* már annak az új felfogásnak és irányultságnak a jegyében születtek, amelyről a későbbi hommage, in memoriam és parafrázis típusú művek szóltak. Tudniillik Gvárdián a sík és a tér viszonyát egy egészen sajátos forma-anamorfozissal átértelmezve és összekapcsolva olyan ikonikus tömörségű és felfogású mellszobrokat (esetenként egész alakos figurákat) gyúrt-épített samottos agyagból, amelyekben tiszteletét és hódolatát rótta le a számára fontossá vált rendhagyó művészelődök előtt. Az eddig elkészült opusok között ott sorakoznak már Rembrandt, Giacometti, Morandi, Egry József, Gulácsy Lajos, Vajda Lajos és a 2006-ban elhunyt budaörsi alkotótárs, Kovács László, valamint Bartók Béla, illetve Pilinszky János és Simone Weil portréi, hogy a Feofan Grek és Andrej Rubljov plasztikába forgatott kitüntetett ikonjairól vagy az *Avignoni pietà*ról, illetve az *Hommage à Matthias Grünewald* triptichonjáról már ne is beszéljünk. Ezek a szobrok a tudatosan keresett és felvállalt formai problémákon túl a választott elődök szellemi világában való megmártózásról és/vagy hitvalló, vallásos sorsával történő azonosulásról, illetve a példaképkövetésről, a példaképteremtésről szóltak.

Gvárdián tehát a kiemelt művésznagyságokat, illetve a gótika és a reneszánsz határán keletkező, a perspektívát, a gravitációt és az árnyékot nélkülöző szent ikonokat az illuzórikus síkból úgy fordította át az éles körvonalakat és beszédes anyagfelületeket egyaránt használó konkrét plasztikai térbe, hogy a két és három dimenzió közötti átmenetek, viszonylagosságok és „értelmezhetetlenségek” – a torzítás és az aránytalanná tevés eszközei által kissé „megbolondítva” – szokatlanul új lélektani formát és felfokozott töltést kapjanak.

Valamelyest eltért ettől az alkotói útiránytól például akkor, amikor Michelangelo *Rondanini Pietà*ját úgy idézte meg, hogy a szobor befejezetlenségéből adódó problémáit szintén a torzítás segítségével és a főnézet hangsúlyozásával archaikusan újszerű plasztikává alakította. Figyelemre méltó tény továbbá az is, hogy Gvárdián fotók és papírképek, illetve művészi reprodukciók alapján dolgozott, amikor térbe forgatva megidézett, megelevenített, animált és átírt egy-egy példaértékű műalkotást vagy személyt. Sohasem a látott, hanem a mögöttes, a tudott, másképpen fogalmazva: a látható mögötti láthatatlan dolgok érdekelték őt! Ugyanakkor kétségtelen, hogy az a szubjektíve összpontosult szellemi energia, amely körülengi ezeket a

szobrokat, s rendre megigézi és elvárásolja tekintetünket, nem utolsósorban a melléjük rendelhető olvasmány- és műveltségmennyünkől is táplálkozik és növekszik.

Végül – legalábbis a dolgok mai állása szerint – az *Ars Sacra* típusú, elsősorban bibliai témájú és az egyes katolikus szentek életével foglalkozó festmények megjelenése előtt a szintén szakrális, elsősorban újszövetségi tárgyú rusztikus megmunkálású homokkőszobrok (*Máté, Márk, Lukács, János*), valamint a fehér, szürke és vörös márványból faragott, csiszolt ikonikus tömörségű, keresztényi lelkületű plasztikák zárták az eddigi szobrászéleteművet (*Jó Pásztor*, 2020; *Levélet a keresztről XIII.*, 2020; *Stációk V.*, 2021; *„...ne légy hitetlen...”,* 2021; *Sírbatétel XIV.*, 2021). Ilyen értelemben tehát a tanúságtétel felé tendáló kisszobrokat teljesen természetes módon váltották fel a 2023-tól megjelenő hasonló tematikájú festmények.

Gvárdián Ferencnek már két korai, 1975–76-ból származó, vöröses-narancsos háttérből kiemelkedő ikonikus szemléletű önarcképe is arról győz meg bennünket, hogy eredendően kegyelmi ajándékként kapta meg az ég felé nézés és a befelé fordulás, a lélekvizsgálat és a mélyre, a dolgok mögé látás képességét. Azt a homályos késztetést, amely végeredményben minden létezőben az „istenképiség” jelenvalóságát, a teremtés okát és célját, az életminőségek transzcendentális beágyazódását, útját, fejlődését keresi-kutatja. Bár a festést majd ötven éven át szüneteltette, szobrászatát is ugyanez a késztetés működtette. Ám a színek, a festett képek iránt érzett ab ovo érzékenységtől és vágyától ezek szerint még a szobrászanyagokkal való örömteli és eredményes foglalkozás sem távolította, térítette el. Idős korára elemi erővel tört rá a régi-új késztetés, amelynek nem tudott ellenállni.

Gazdag lelkiségű, leheletfinom és érzékeny, bensőséges hangulatú, egyszer derűsen világos és áttetsző, máskor egészen sötét, már-már a láthatatlanság határát súroló, mélytengeri színárnyalatokban tobzódó festményeinek témáit leginkább az Újszövetségből, Jézus, a megváltó Krisztus és Keresztelő Szent János, valamint Szent Ferenc életéből meríti.

A *Kiűzetés a templomból* alcímű festményének kötelekből ostort fonó magányos Krisztusa – ahol a kép valódi címe mint betű- és számjelölés kerül a mű ében-vörös tónusú jobb felső háttérére (Lk 19, 45-46) [„Aztán bement a templomba és kiűzte onnan a kereskedőket. »Írva van – mondta nekik: – házam imádságnak a háza, ti pedig rablók barlangjává tettétek.«”] – a „Bontsátok le ezt a templomot, és én három nap alatt fölépítem azt!” (Jn 2, 19) nyugodt öntudatával áll a vásznon nem szereplő jeruzsálemi zsidók előtt.

A *Krisztus kigúnyolása (Hommage à Gulácsy Lajos)* jelölésű két azonos című, de különböző méretű festmény talán Gvárdián Ferenc eddigi két legtitokzatosabb műve, ahol a szerepjátékokat űző talányos Gulácsytól megidézett és átírt két szembejövő figura – *A bolond és a katona* – a mindent tudók idők felett álló okosságával néz a felismert, nekünk háttal álló töviskoronás Krisztusra, mint Megváltóra.

Ám Gvárdián arra is vállalkozik, hogy megfesse Isten Jézus Krisztusban megtestesült egyetlen hiteles és valódi arcát, a Megváltó nem emberkéz alkotta igaz képmását, úgyis, mint Veronika kendőjét, s úgy is, mint a torinói lepel aranyba „öntött” portréját, amely a keresztény művészet legfőbb, legfontosabb alapját, hitbéli meggyőződését, kiindulási pontját jelképezi. „Az ikont fényre festik – s ezzel [...] kimondtam az ikonfestészet ontológiájának lényegét. Az ikonfestészeti hagyománynak leginkább megfelelő fény aranyozással készül, tehát nem szín, hanem a fény, maga a tiszta fény. Más szóval, az ikon minden képe az aranyló kegyelem tengerében létezik; az isteni fény áradatától körülfogva” – idézi Ruzsa György P. Florenszkijt *Az ikonfestészet lexikona* című kötet előszavában.⁴ Azonban alkotónk megfesti aranyban fürdő időtlen *Ikonjának* ellentétpárját is „*Fény*” kép címmel, amelyre inkább illik a „színekben való elmélkedés” meghatározása.⁵ Sőt, még találóbban: a színekben való tobzódás megtestesítő, megelevenítő erejének pozitív képessége.

Ugyan nem sorozatként, hanem önálló darabokként alkotónk megfesti Krisztus kínszenvedésének, keresztútjának egyes állomásait is: *Stáció III. (Krisztus elesik a kereszttel)*; *Stáció IV. (Krisztus találkozik anyjával)*; *A „százados” (Krisztus meghal a kereszten)*; *Levélet a keresztről I.*;

Sírbatétel I–II. Mind-mind egyedi festői megoldású és alakú, drámai hatású olajkép. Magában álló műtermi „csendélete” pedig: szakrális témájú szobrainak fájdalmas, egyszersmind szív-bemarkoló sűrítménye. Egy olyan magasfeszültségű plasztikai mátrix néma és drámai részlete, amelynek szimplán csak *Enteriőr* a neve.

Egy újabb ciklus Keresztelő Szent János alakjával, fellépésével és Jézus megkeresztelésével foglalkozik (*Keresztelő Szent János I.*; Mt 3, 17 [„Az égből szózat hallatszott: »Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik.«”] (*Keresztelő Szent János és a farizeusok*); *Krisztus megkeresztelése* (*Jézus és Keresztelő Szent János*); *Jézus Krisztus és a Szentlélek*). Gvárdián itt átvált az olajról az érzékenyebb transzparenciákra képes akvarell-pasztell technikára, amelynek egyik csúcspontja az utolsó próféta Krisztus ikonjához hasonlító, ám attól ember voltában mégiscsak különböző, bár tragikus sorsát és küldetését tántoríthatatlanul vállaló szív-bemarkoló portréja. Az *Emmausz felé II.* című festmény pedig egy olyan kép-sűrítmény, amely legalább két bensőséges, egyszersmind titokzatos alkonyi jelenetet és egymást követő eseményt olvaszt egybe a bukolikusan sötétlő titokzatos tájban.

A Szent Ferenc életével foglalkozó képek (*Szent Ferenc és a madarak*; *Szent Ferenc a farkassal*; *Szent Ferenc madarakkal*; *Szent Ferenc és a madarak*; *Isten szegénykéje*) és az olyan, ezek büvökörébe kerülő hasonló típusú és mondanivalójú, az evangéliumi lelki szegénységet, a tisztaságot, a természettel együtt élő bensőséges békességet megidéző festmények, mint *A költő* (*Üdv az erdésznek!* [Cukor Györgyöt, a Kortárs folyóirat egykori szerzőjét, a festő barátját ábrázoló vászon];⁶ a *Fiatal férfi bagollyal*, valamint a *Fiatal férfi madarakkal II.* alkotják a művész talán legharmonikusabb ciklusát. Az ember szinte megtisztul, bűneitől szabadul, amikor ezekre a képekre néz.

Végezetül a fentebb leírtakat megerősítendő Varga Ferenc hitvalló szobrászművész szava-it kell idézzem, akire valamikor Tóth Csaba festőművész, s legújabban épp Gvárdián Ferenc hívta fel a figyelmemet: „Ahogy az ikonfestők tudatosan távolodnak el a valóság látványalapú ábrázolásától azért, hogy a képmás ne az e világot tükröző tükör, hanem Isten országára nyíló ablak legyen, úgy az erős stilizálással én is ezt az »angyali anatómiát« követtem. [...] Azt is elmondhatom, hogy a jövőben már leginkább csak valódi ikonokat szeretnék festeni.”⁷

Annyi szent, hogy a 75. születésnapját ezzel a kiállítással ünneplő Gvárdián Ferenc szobrászember zömében a fentebb emlegetett bibliai témájú festményeivel szakrális érzéseiben megerősödve és példaértékűen elköteleződve tért vissza az áhítattal kezelt miatyánkos, ikonikus szerzetesi síkba.

JEGYZETEK

¹ Gvárdián Ferenc 75 – múlt és jelen, Budaörs, Zichy major, 2025. november 15–30.

² Gvárdián Ferenc szobrászember, AA Quicket Kiadó és Nyomda, Budaörs, 1997, katalógus.

³ Gvárdián Ferenc szobrászatával egyszer már foglalkoztam a Kortárs 2012/12. számában. *A szobrászat szobrászembere!*, <https://www.kortarsfolyoirat.hu/archivum/2012/02/a-szobraszat-szobraszembere.html>

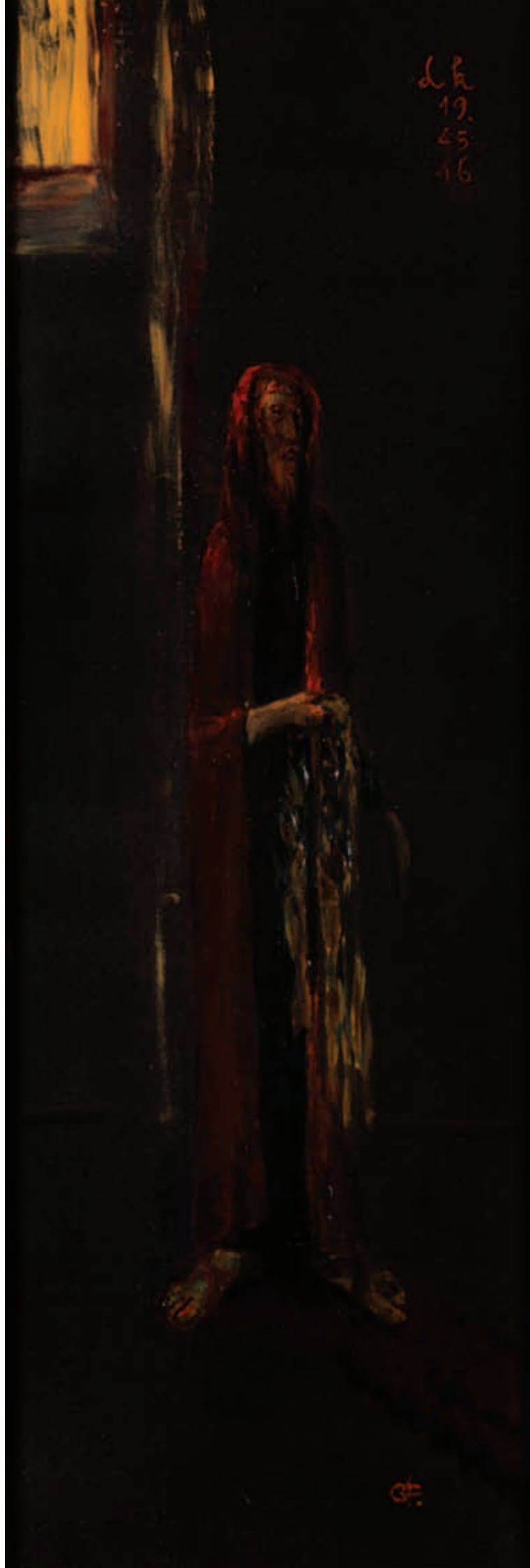
⁴ Corvina, 2014, 5.

⁵ Ugyancsak Ruzsa György hivatkozik Jevgenyij Trubeckoj herceg szellemes meghatározására. *Uo.*, 6.

⁶ Cukor György is írt Gvárdián Ferenc művészetéről *Közvetítési kísérletek – Gvárdián Ferenc utóbbi kiállításai kapcsán* címmel a Kortárs 2014/11. számában. <https://www.kortarsfolyoirat.hu/archivum/2014/11/arch-kozvetitesi-kiserletek.html>

⁷ PALLÓS Tamás, *Hazatérés Krisztus ikonjához – Varga Ferenc szobrász az angyali anatómiáról*, <https://www.magyarkurir.hu/hirek/hazateres-krisztus-ikonjahoz-varga-ferenc-szobrasz-az-angyali-anatomiarol>

**GVÁRDIÁN FERENC, Krisztus kigúnyolása (Homage à Gulácsy Lajos), 2023, arany, olaj, farost, 28,5x39 cm;
Homage à Gulácsy Lajos (Krisztus kigúnyolása), 2023, olaj, farost, 60x89 cm**

GVÁRDIÁN FERENC, Ikon, 2023, arany, olaj, farost, 45x36 cm;
„Fény” kép, 2023, olaj, farost, 28x22,5 cm

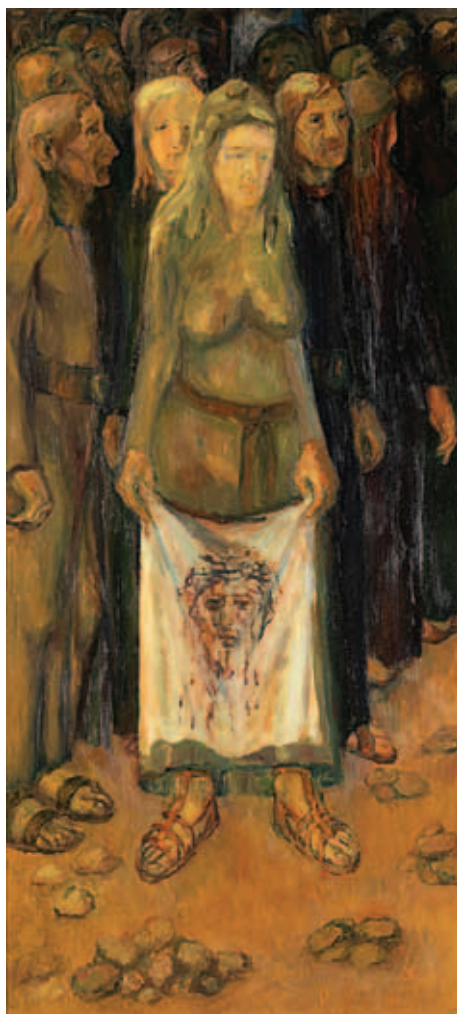
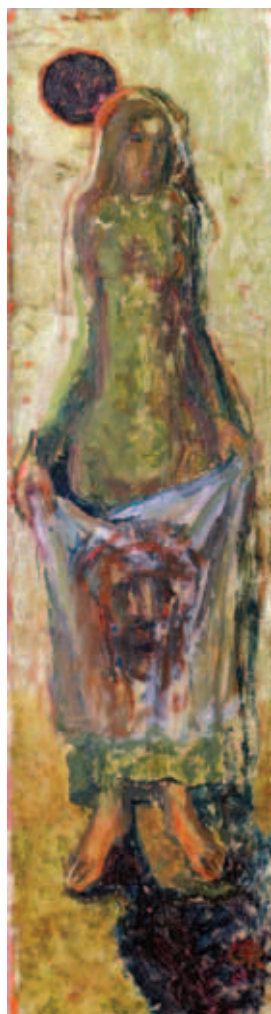
GVÁRDIÁN FERENC, Stáció III. (Krisztus elesik a keresztel), 2023, olaj, vászon, 66x86 cm

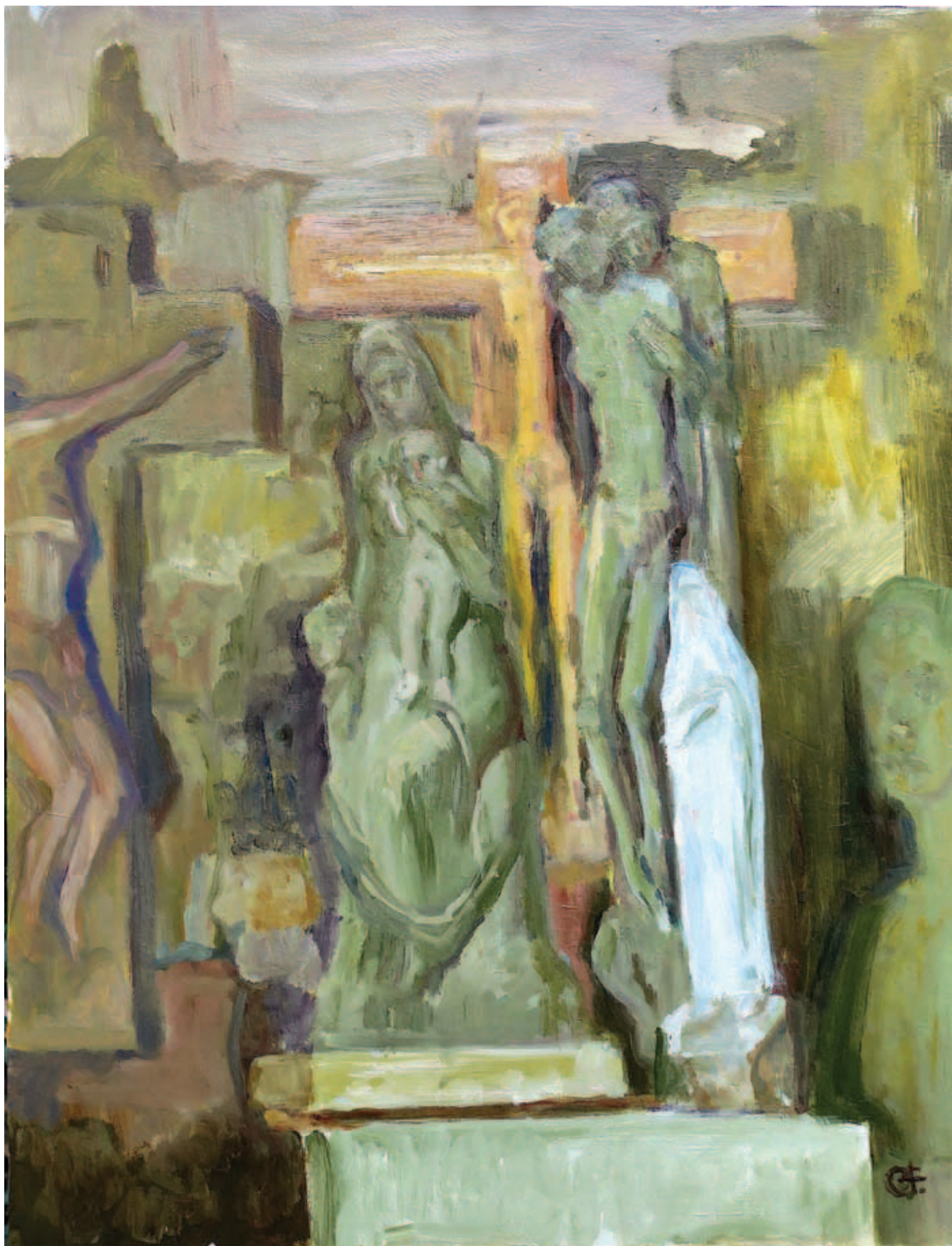

GVÁRDJÁN FERENC, A „százados”, 2023, olaj, farost, 79,5x46 cm; Levétel a keresztről I., 2023, arany, olaj, farost, 68x13 cm; Sírbatétel I., 2023, olaj, arany, farost, 28,5x87,5 cm; Sírbatétel II., 2023, arany, olaj, farost, 12x67 cm

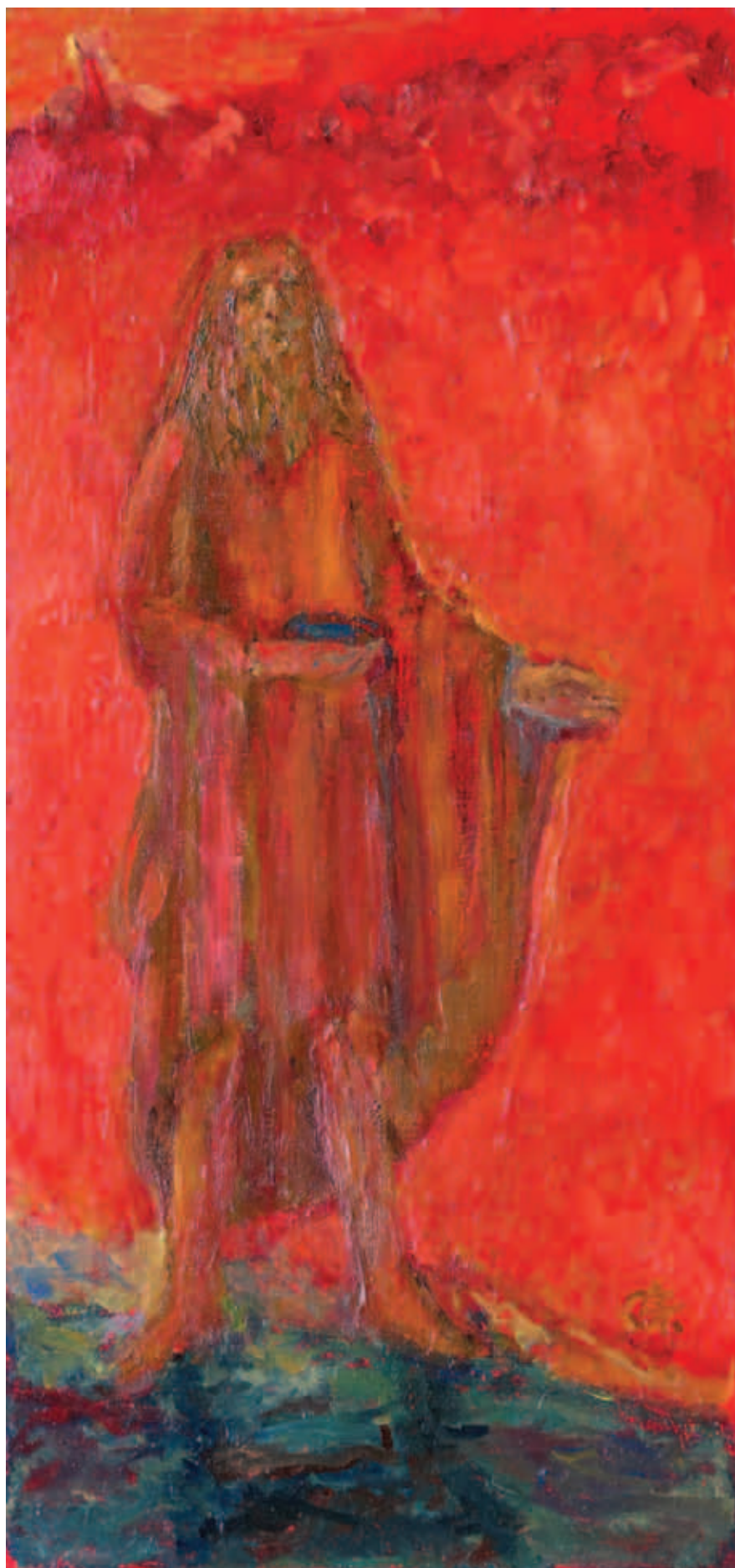
GVÁRDIÁN FERENC, Stáció IV. (Krisztus találkozik anyjával), 2024, olaj, farost, 53x49,5 cm;
Veronika kendője I., 2024, arany, olaj, farost, 43,5x11 cm; Veronika kendője II., 2024, olaj, farost, 112x53 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Enteriőr, 2024, olaj, farost, 57x44 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Keresztelő Szent János I., 2025, olaj, farost, 44x20,5 cm

GVÁRDIÁN FERENC, MI 3, 17 (Keresztelő Szent János és a farizeusok), 2025, akvarell, pasztell, farost, 81,5x39 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Krisztus megkeresztelése (Jézus és Keresztelő Szent János), 2025, akvarell, pasztell, farostlemez, 65x32,5 cm

GYÁRDIÁN FERENC, Jézus Krisztus és a Szentlélek, 2025, akvarell, rétegelt lemez, 43x24 cm

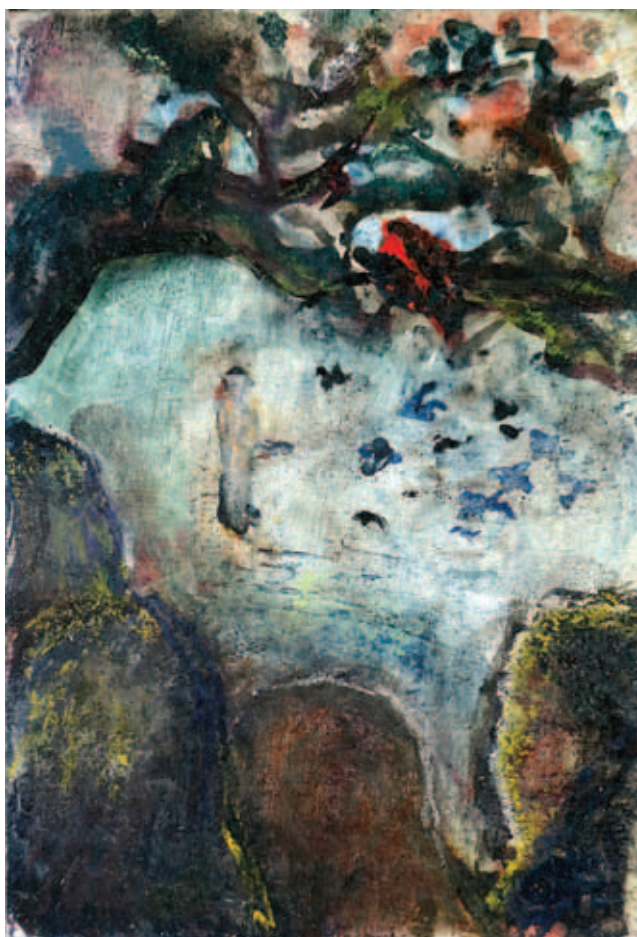

GVÁRDIÁN FERENC, Mt 3,17, 2025, akvarell, pasztell, farost, 32,5x63 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Emmausz felé II., 2025, olaj, falemez, 50x96 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Szent Ferenc és a madarak, 2025, akvarell, papír, kb. 23x13 cm (vázlat):
Szent Ferenc a farkassal, 2025, akvarell, pasztell, farost, 34x48 cm

GVÁRDIÁN FERENC, Szent Ferenc madarakkal, 2025, akvarell, pasztell, farost, 51,5x33 cm

GVÁRDÍÁN FERENC, Szent Ferenc és a madarak, 2025, olaj, falemez, 127,5x85 cm

